Encontros imediatos

© Michelangelo Pistoletto

1 Het volgende alkantara festival gaat van 22 mei tot 8 juni. We staan op een kleine drie maanden van de openingsavond, maar de kleine ploeg van alkantara heeft de handen vol met het opmaken van activiteitenverslagen. De deadlines volgen elkaar in een hels tempo op: het Ministerie van Cultuur, de stad Lissabon, de Europese Commissie I (project Sites of Imagination), de Europese Commissie II (netwerk Départs), de Europese Commissie III (European Cultural Bodies), de European Cultural Foundation... Zoals praktisch iedereen in Portugal werkt alkantara met een erg kleine overheidssubsidie. De noodgedwongen multiplicatie van projectaanvragen eist in het begin van het jaar zijn tol.
Tegelijkertijd gaan e-mails aan een hoog tempo heen en weer: Ilse uit Brussel, Yves uit Moskou, Helen uit Oakland, Wendy uit Sidney, Virginie uit Kisangani, Matthias uit São Paulo, Pavol en Kelly uit New York... Hoe deden we dat ook weer indertijd in het STUC met één kleine MacIntosh en zonder internet? De wereld is kleiner, het ritme onvergelijkbaar sneller. Maar het is ook voorgoed afgelopen met het Europese centrumdenken. Nog geen twintig jaar geleden ontdekten Vlaamse theatermakers enthousiast de Nederlandse markt; nu is het haast een anachronisme om uitsluitend Europese artiesten te programmeren. We moeten alles herbekijken: vertaling en hertaling, kunst en politiek, kunst en economie, maar vooral: de kunstenaar en zijn publiek.

2 Raimund Hoghe staat met *Swan Lake* in Culturgest. De zaal van zeshonderd toeschouwers zit twee avonden vol, het resultaat van een consequente programmatiepolitiek. Het percentage jongeren is indrukwekkend. Twee jaar geleden voerde het theater een nieuw eenheidstarief van 5 € in voor jongeren onder de dertig. De directeur, Miguel Lobo Antunes, vertelde me dat het theater geen cent inkomsten verloor en zijn publiek met 40% zag stijgen. Intussen zijn verschillende theaters in Lissabon zijn voorbeeld gevolgd. Wie voorspelde dat het 'uitverkoop'effect snel zou uitwerken, heeft zich vergist. Er zitten eenvoudigweg meer jongeren in de schouwburgen. Fantastisch!

3 In een leegstaand winkelpand in Poço dos Negros spelen Miguel Loureiro en een groepje vrienden *De Perzen* van Aeschylos, voor het eerst opgevoerd in 472 v.C. De tekst verhaalt hoe het nieuws van de catastrofale nederlaag van het Perzische veroveringsleger bij Salamis de thuisbasis bereikt. De enscenering is uiterst sober. Dat zeven acteurs het de moeite vinden om in een achterzaaltje voor een handvol toeschouwers een tekst te spelen over verlies en onmacht, die bijna 2500 jaar geleden werd geschreven, is hartverwarmend.

4 Voorpaginanieuws: het Rekenhof weigert toelating te geven voor een mega-lening door het stadsbestuur van Lissabon. Sinds het vorige stadsbestuur tot aftreden werd gedwongen wegens een corruptieschandaal, is aan het licht gekomen dat de stad tegen een huizenhoge schuldenberg aankijkt. Het rapport van het Rekenhof stelt dat de stad failliet is en beveelt aan dat haar bestuur onder curatele van de nationale overheid wordt geplaatst. Zo'n vaart loopt het wellicht niet, maar de verbijstering is groot. Voor alkantara wordt de situatie moeilijk. De jaarlijkse subsidie van 50.000 € voor 2007, contractueel betaalbaar in maart 2007, is nog altijd niet gestort en het wordt nu ook erg twijfelachtig of de subsidie voor 2008 er ooit komt. Ondanks het contract. Eén van de grootste uitdagingen voor cultureel management in Portugal is de rechtsonzekerheid. Twee jaar geleden sloeg de onverwachte afgelasting van de projectsubsidies door het Ministerie van Cultuur een gat in ons festivalbudget, nu komt de stad zijn beloftes niet na. Het festival begint in mei, het budget is afgesloten, we riskeren een tekort van 100.000 €.

5 Mijn vriend António verliest zijn vierjarige zoontje in een auto-ongeluk. We komen samen voor de uitstrooiing van de asse voor de kust van Sesimbra. António is Caboverdiaan. Als de stille groep van vrienden zich heeft geïnstalleerd op een terrasje aan de kaai, haalt hij zijn gitaar boven en zingt. Slechts weinigen kunnen hun tranen bedwingen, maar António's Afrikaanse vrienden vallen één voor één in. De meeslepende trieste vrolijke muziek van de Kaapverdische eilanden doet de rest. Er wordt gezongen, gedronken, zelfs gedanst. Onder een gure hemel schenken de Afrikaanse Portugezen ons een ontroerend afscheidsfeest.

6 Het Ballet van Vlaanderen staat met *Impressing the Czar* in het Centro Cultural de Belém, maar ik moet naar Barcelona voor een meeting van het netwerk Danse Bassin Méditerranée. DBM werkt sinds tien jaar aan de ontwikkeling van hedendaagse dans in dit deel van de wereld. In de voorbije maanden organiseerden we een reeks conferenties en dansplatforms in Istanbul, Beiroet en nu Barcelona. De drie dagen van discussies met collega's uit Palestina, Albanië, Turkije, Tunesië, Egypte, Griekenland, Spanje, etc. zijn interessant en inspirerend. De onverwachte aanwezigheid van Gaby Aldor, afgevaardigde van het Susan Dellal Centre for Dance in Tel Aviv, maakt het geplande gesprek over de Palestijns-Israëlische conflict gespannen. Bij de inleiding van het gesprek stel ik dat we niet op zoek zijn naar een politieke stellingname over het conflict op zich, maar moeten zien uit te vinden hoe DBM zich opstelt. De vraag is allesbehalve theoretisch: DBM werkt aan een omvangrijk project dat de hedendaagse dans in het Middellandse Zeegebied in kaart moet brengen. Er worden

gegevens vergaard en essays geschreven over de situatie in elk land van de regio. Nemen we Israël op of blijft het een blank gebied? Sommigen verdedigen een culturele boycot, anderen stellen precies het tegenovergestelde, namelijk dat de artistieke sector misschien de enige is waar nog enige dialoog mogelijk is. Gaby zegt dat Israëlische artiesten de politiek van hun overheid met hand en tand bevechten en objectieve bondgenoten zijn van de Palestijnen. Mona uit Libanon heeft het moeilijk om niet te denken aan de Israëlische gevechtsvliegtuigen die wekenlang Beiroet bombardeerden. Ze zegt dat alleen al het feit dat ze op een conferentie was met Israëlische deelnemers haar blootstelt aan een verhoor door de Libanese politie. Khaled Elayyan is directeur van het nieuwe hedendaagse dansfestival van Ramallah; hij werd al zes keer opgepakt door het Israëlische leger, zegt Mona. Zelf is Khaled ondramatisch: 'In Palestina moeten we ons verzetten tegen de Israëlische bezetting', legt hij kalm uit. 'De Israeli's zijn onze buren en we zijn verplicht ons op één of andere manier tot hen te verhouden, of we dat prettig vinden of niet.' Hijzelf werkt met Israëlische artiesten, maar alleen als ze zich ondubbelzinnig opstellen tegen de bezettingspolitiek van hun overheid. Maar voor DBM is dat niet houdbaar, vindt hij: 'Elke politieke stellingname van DBM zal door vriend en vijand gewantrouwd en veracht worden.' Ik begrijp dat het onuitstaanbaar moet zijn om van iedere welmenende Europese of internationale organisatie een publieke proclamatie te moeten aanhoren, terwijl de harde politieke realiteit dag na dag verslechtert. De gedachtenwisseling blijft levendig en correct, maar we komen er niet uit.

7 Panaibra belt me uit Maputo: CulturArte is zopas zijn dansstudio kwijtgespeeld en kampt met grote financiële problemen. Binnen twee weken vertrekt Miguel Pereira naar Maputo om samen met de Mozambikaanse choreograaf Bernardo Fernando aan zijn nieuwe productie te beginnen. Alkantara en CulturArte zijn coproducenten. Samen vonden we een vijftal jaar geleden geld bij de Vlaamse Overheid en de Europese Commissie voor het opzetten van een kleine danswerkplaats in Maputo: een kantoor, internet, een bescheiden documentatiecentrum, een aangename dansstudio in een leegstaand parochiezaaltje. Sindsdien is CulturArte uitgegroeid tot de ontmoetingsplek van de jonge hedendaagse dansscene van Maputo en een enthousiaste promotor van regionale samenwerking tussen dansers en dansorganisaties uit Mozambique, Zuid-Afrika, Zimbabwe en Madagascar. Dat alles dreigt nu in te storten als een kaartenhuisje. Europese stichtingen en culturele attachés verdedigen de absurde positie dat na twee of drie projectsubsidies de lokale organisaties zichzelf moeten kunnen beredderen. Maar steun van lokale overheden is volledig onbestaand en internationale hulporganisaties contracteren artiesten uitsluitend om mee te draaien in hun aidscampagnes en *civil society projects*, nooit om kunst te maken.
Wat kunnen WIJ doen? De vele tientallen artiesten en organisaties die in de voorbije jaren met CulturArte hebben samengewerkt om financiële hulp vragen? Is dat solidariteit of paternalisme? Enkele jaren geleden hoorde ik op een conferentie in Ouagadougou over een pilootproject waarin de Europese Gemeenschap met een aantal West-Afrikaanse landen een cultureel akkoord afsloot. Europa gaf geld en in elk land werd een gemengde commissie aangesteld voor het opzetten van een eenvoudig subsidiesysteem. Ik herinner me dat er veel klachten waren, maar ook enkele erg positieve ervaringen. Bestaat dat project nog?

8 De Minister van Cultuur wordt onverwacht ontslagen. Is dat een gevolg van de uiterst kritische petitie die eind december werd gelanceerd door Vera Mantero en in de kortste keren bijna drieduizend handtekeningen verzamelde van artiesten en cultuurwerkers? Of het onontkoombare gevolg van een reeks van fel gecontesteerde beslissingen? De laatste in de reeks was ongetwijfeld het miljoenencontract afgesloten met de Hermitage en ingewijd met een erg middelmatige tentoonstelling van tsaristische kroonjuwelen, terwijl de nationale topmuseums alternerend zalen moeten sluiten wegens gebrek aan werkingsmiddelen.
Maar misschien is het veel prozaïscher. Samen met Cultuur werd ook Gezondheidszorg de laan uitgestuurd, de twee sectoren die in de voorbije drie jaar van strenge bezuinigingen het zwaarst hebben geleden. Nu het land eindelijk terug onder de 3% overheidsschuld is geraakt, mogen nieuwe frisse gezichten in het laatste regeringsjaar opnieuw wat generositeit betonen voor sectoren die traditioneel graag links stemmen. Voor mij niet gelaten...

9 Op zoek naar raakvlakken tussen beeldende kunst en podiumkunsten, leidt de tentoonstelling 'theater zonder theater' in het nieuwe Museu Berardo de toeschouwer langs Cabaret Voltaire, Tadeusz Kantor, Fluxus, Joseph Beuys, Bruce Nauman, de onvermijdelijke Oskar Schlemmer. Een fantastische reis voor wie van theater houdt. Onverwacht is de aanwezigheid van een werk van Michelangelo Pistoletto uit 1965: een manshoog houten kader, met daarin uitgespaard geometrische figuren – twee vierkanten, een rechthoek, een lijn –, het doet wat denken aan een monochrome Mondriaan. Dan blijkt dat je in het kader kan stappen. De vierkanten worden stoelen, aangeschoven aan een rechthoekig tafeltje. Een koppeltje installeert zich speels in Pistoletto's werk en plots, moeiteloos, ontstaat een fragiele band met Meyerholds constructivistische theaterdecors aan het begin van de tentoonstelling. Theater zonder theater. Ik houd even mijn adem in.
In een omgekeerde beweging speelt Tim Crouch enkele dagen later zijn meest recente stuk *England* in de kunstgalerij van Culturgest. Een bijzonder mooi en ontroerend werk over kunst, leven, dood en theater. Tim en Hannah zijn genereuze acteurs die met een onwaarschijnlijke zin voor timing en helderheid de tekst van verschillende personages onder elkaar verdelen. Af en toe geven ze ook de toeschouwers voorzichtig een rol. In de tweede helft van de voorstelling spelen ze een jonge Engelse vrouw die een andere jonge vrouw in Pakistan bezoekt. 'I have come to thank you.' De Pakistaanse vrouw zit tussen ons, wij zijn haar familie. De Engelse bezoekster heeft een vertaler bij: 'She says that she has come to thank you.' – 'Without you, I wouldn't be here.' – 'She says that she wouldn't be here if it wasn't for you.' We volgen geïntrigeerd het vertoog van de jonge Engelse, de vertalingen van de vertaler, de reacties van de Pakistaanse gastvrouw. In het nagesprek lacht Tim dat we gedurende een half uur hebben zitten luisteren naar een Engelse simultaanvertaling van Engelse zinnen. Ik had er geen seconde bij stil gestaan. Magisch. Theater zonder theater. ☺

Mark Deputter is directeur van het podiumkunstenfestival alkantara (Lissabon).